

with serious language disorders.

Here is presented the scientific basing of the psychological pedagogical and methodical preconditions of the forming of the functional stylistics basis of the primary school pupils with serious language disorders, the content is worked up, the experimental methods of grammatical-stylistic skills forming is described taking into account the functionally stylistic language aspect as well its place was defined in the general system of the native language studying and forming of communicative speech skills. The research results proved the pedagogical expediency and efficiency of the system of the grammatical stylistic exercises on the functionally stylistic basis as the means of communicative speech skills of the primary school pupils with serious language disorders.

Keywords: the primary school pupils with serious language disorders, the general backwardness of language, the methods of primary teaching the native language, grammatical-stylistic skills, linguistic means, lexical synonyms, grammatical synonyms, the feature text, the scientific text, the text, the style, the functional stylistics, the communicative speech activity.

Стаття надійшла до редакції 02.03.2016 р.

Статтю прийнято до друку 10.03.2016 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Мамічева О.В.

УДК 378.22:376.011.3 – 051(043.5)

ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА ВИШОЇ ШКОЛИ ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ПСИХОЛОГІВ В ГАЛУЗІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Супрун Д. М., Darya7@ukr.net

Осмилення нагальних питань національного виховання й освіти студентської молоді переконує в тому, що їх демократизація, гуманізація і гуманітаризація неможливі без відродження вітчизняних культурно-історичних, народно-педагогічних, народознавчих виховних традицій. Одним із найважливіших компонентів виховання як науково-практичної категорії є позааудиторна виховна робота із молоддю ВНЗ – провідний напрям гармонійного розвитку особистості молодшої людини.

Завдання позааудиторної діяльності закладів освіти полягає в тому, щоб виявити в людині всі кращі риси, знайти перспективу самовизначення людської особистості, сприяти розвитку її внутрішніх здібностей.

Як показує вивчення досвіду роботи кращих педагогічних колективів закладів освіти різного типу, науково обґрунтована та спланована позааудиторна робота пробуджує у вихованців інтерес до навчання, до оволодіння своєю майбутньою професією, до занять спортом, художньою самодіяльністю тощо.

Метою нашого наукового пошуку стала розробка й експериментальна перевірка виховних та організаційно-дидактичних шляхів вдосконалення позааудиторної виховної роботи в середовищі майбутніх дефектологів.

У процесі дослідження була висунута гіпотеза, згідно якої активна участь студентів у позааудиторній роботі вищезазначеного типу закладів освіти забезпечить більш якісне, ніж у

масовій практиці, формування їхньої готовності до майбутньої професійної діяльності, якщо:

✓ визначається пріоритет самовиховання та самоцінності особистості студента;

✓ позааудиторна робота реалізується відповідно до особистісно-діяльнісного та об'єкт-суб'єктного підходів щодо її організації та забезпечує особистості можливість вибору видів самостійної діяльності в процесі вирішення адекватних проблем професійного і особистого самовдосконалення;

✓ позааудиторна робота охоплює всі сфери життєдіяльності колективу студентів і будується на оптимальному використанні можливостей різноманітних засобів позааудиторної діяльності, що у свою чергу сприяє формуванню готовності майбутніх фахівців спеціальної психології до професійної діяльності;

✓ позааудиторна робота в педагогічних закладах освіти організовується відповідно до структури майбутньої професійної діяльності студентів;

✓ здійснюється кваліфіковане педагогічне забезпечення організації позааудиторної роботи, яке базується на знаннях мети, принципів і мотивів участі студентів у позааудиторній роботі.

Зазначимо, що заявлена гіпотеза й загалом методологія наукового пошуку спирається на науково-педагогічний доробок

академіка Віктора Миколайовича Синьова та його наукової школи в питаннях підготовки психологів для правоохоронних структур [2].

Враховуючи багатоплановість і складність проблематики, ми обмежили своє дослідження лише найбільш актуальними завданнями:

- виявити характер і тенденції розвитку позааудиторної роботи у зарубіжній і вітчизняній загальній і спеціальній психолого-педагогічній теорії;

- визначити сутність, структуру і критерії готовності майбутнього спеціального психолога до професійної діяльності як інтегративної якості його особистості, яка формується через участь у позааудиторній роботі;

- виявити і обґрунтувати комплекс соціально-педагогічних умов і організаційних форм позааудиторної роботи в сучасних педагогічних закладах вищої освіти;

- експериментально перевірити ефективність позааудиторної роботи з точки зору формування готовності студентів до виконання майбутніх професійних функцій;

- розробити комплексно-цільову програму вдосконалення позааудиторної роботи закладів зазначеного типу.

Принадно зауважимо, що означені завдання є досить масштабними й потребують тривалого ґрунтового монографічного дослідження. Саме тому метою даної статті постає окреслення питань майбутнього наукового пошуку.

При проведенні дослідження ми спиралися на вчення про соціальну сутність особистості, закономірності її формування і розвитку, програмові документи про сучасну масову, спеціальну і вищу школу, про народну освіту і виховання, а також праці вітчизняних і зарубіжних педагогів, психологів, соціологів, філософів. Важливе методичне значення для дослідження має Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), Концепція безперервної системи національного виховання, Концепція про дефектологічну науку в Україні. Велике значення має також Конвенція про права дитини (прийнята 24 травня 1989 року Генеральною асамблеєю ООН), інші нормативно-правові документи стосовно вищої школи й спеціальних закладів освіти, в яких знайшли широке відображення проблеми

демократизації і гуманізації всіх сфер життя сучасного суспільства.

Зупинимося на аналізі окремих результатів нашої роботи, проведеної в Інституті корекційної педагогіки та психології НПУ імені М. П. Драгоманова.

Сьогодення доводить, що перспективним є впровадження соціального партнерства студентів-психологів зі спеціальними закладами освіти у процесі позааудиторної роботи, оскільки це слугує запорукою формування професійного мислення й загалом світогляду. Доречним буде згадати, що співпраця нашого Інституту із колективом Благодійного товариства допомоги інвалідам та особам з інтелектуальною недостатністю «Джерела», який очолює знаний соціальний педагог Р. І. Кравченко триває вже багато років. На базі цього об'єднання вихованці кафедр спеціальної психології і медицини, яку очолює професор Л. М. Руденко та психокорекційної педагогіки (завідуючий кафедри, професор І. П. Колесник), вже протягом тривалого часу проводять волонтерську, педагогічну й наукову роботу студенти всіх курсів. Якщо на першому році навчання у студента насамперед формується емпатійна мотивація до усвідомлення сутності корекційної роботи, то на випускних курсах студент вже має узагальнити власні теоретико-практичні напрацювання у формі магістерського дослідження.

Різноманітні партнерські стосунки у нас склалися також із колективами спеціальних шкіл-інтернатів міста Києва №№10, 12, 16 тощо. Саме у цих педагогічних об'єднаннях майбутні педагоги й психологи проходять первинну ланку опанування основами своєї майбутньої професії дефектолога.

Налагодження співпраці із психологами інших сфер діяльності теж є в полі зору нашої роботи. Враховуючи те, що майбутня професійна діяльність психологів правоохоронних структур характеризується значним рівнем відповідальності та небезпеки, колектив психологічного факультету Інституту кримінально-виконавчої служби вже протягом багатьох років прагне всіляко залучати своїх вихованців до різноманітних видів діяльності у спеціалізованих закладах освіти для дітей з особливими потребами. Подібна практика, як свідчить досвід, має вагомий теоретико-

практичний потенціал, оскільки сприяє формуванню знань про природу того чи іншого явища, а також вдосконалює гуманістичну основу людської особистості майбутнього офіцера-правоохоронця. Започаткував цю традицію співпраці пенітенціаристів та дефектологів В. М. Синьов - основоположник нового наукового напрямку: «Пенітенціарна дефектологія» [2].

З метою налагодження тісної співпраці із курсантами, ми практикували залучення учнів шкіл до проведення спільних заходів, як в Інституті так і у підшефних школах для дітей з особливими потребами, а також і в масових загальноосвітніх закладах. Подібна практика організації занять із курсантами, студентами та учнями різного типу шкіл сприяє, на нашу думку, утвердженню доброзичливої атмосфери як у шкільних колективах, так і серед абітурієнтів. Розширення кола уявлень про людей з особливостями психофізичного розвитку дає можливість майбутньому фахівцеві-людинознавцю критично оцінити власний внутрішній потенціал, з точки зору готовності служити Вітчизні. Реалізації зазначеного завдання сприяло й те, що автор вже тривалий час одночасно працює у сферах підготовки спеціальних і юридичних психологів.

Формування особистості психолога – процес складний і довготривалий. Він вимагає створення чіткої системи безперервної освіти психологічних кадрів та складається із трьох основних етапів: довузівського, вузівського і післявузівського. Оскільки підготовка психологів для системи спеціальних закладів справа принципово нова, тому досить рано говорити про організацію довузівської та післявузівської підготовки фахівців. Однак зазначимо тільки те, що на наш погляд, підбір абітурієнтів в першу чергу необхідно здійснювати із числа практичних працівників, котрі виявили схильність до роботи із певними нозологіями дітей – учнів та вихованців спеціальних закладів освіти.

Серед великого блоку психолого-педагогічних дисциплін психологічного відділення поряд із профілюючими навчальними дисциплінами вагомим значення набуває вивчення педагогіки, вікової та педагогічної психології. На наш погляд такий підхід до цих курсів обумовлений необхідністю

озброїти фахівця знаннями про динаміку розвитку психіки людини з раннього дитинства до поважного віку, бо, на жаль, палітра осіб, що входять у сферу професійних інтересів дефектолога представлена всіма віковими групами. Окрім того, педагогічна психологія поряд із педагогікою покликана сформувати психолого-педагогічне мислення психолога, а саме - особливості професійного мислення, що обумовлені характером його педагогічної діяльності. Студент повинен чітко усвідомити, що не можна «безпосередньо» розвивати людину. Її розвиток є не що інше, як особлива лінія виникнення нових якостей, нових здібностей, реалізація потреб. Психолог повинен знати, які саме новоутворення бажані (це – завдання формування) і в яких видах діяльності ці новоутворення виникають закономірно (це – засоби формування) [1].

Приступаючи до вивчення вищевказаних навчальних дисциплін, ми, в першу чергу, ставили перед собою завдання сформувати культуру наукового мислення. З цієї метою нами розроблено цикл лекційних та практичних занять із теми: «Організація та методика проведення наукового психолого-педагогічного дослідження». Буде доречним зацентувати увагу на тому, що завдання вищої школи полягає не лише у тому, щоб вчити студента, а головне – навчати його вчитись, спираючись на його індивідуальність. Педагог одночасно із проведенням класичного навчання повинен розкрити шляхи пошуку відповідей на запити як професійного, так і життя в цілому. Викладач має бути не лише носієм знань із певної сфери, а також поступово стати наставником-консультантом [1].

Різноманітні аспекти підготовки фахівця-психолога наштовхнули нас на думку розглянути організаційно-дидактичні проблеми вдосконалення позааудиторної роботи. Вочевидь позааудиторну дидактичну роботу необхідно розглядати в двох аспектах. По-перше, як посилення взаємозв'язку навчальної та позааудиторної програмно-освітньої роботи. По-друге - систематизація позааудиторної, позапрограмної освітньої роботи.

У межах реалізації взаємозв'язку навчальної та позааудиторної програмно-освітньої роботи ми дотримувались таких її видів: додаткові заняття, які тісно пов'язані з

навчальною програмою; програмні екскурсії; система позааудиторних форм перевірки знань та консультаційна робота; додаткові заняття з невстигаючими; самопідготовка. Систематизація позааудиторної позапрограмної освітньої роботи здійснювалась нами через організацію роботи різноманітних гуртків. Наведемо окремі приклади цих видів діяльності. Так, у нас склались давні творчі зв'язки з педагогічним колективом Дарницького дитячого будинку-інтернату, а також із зазначеними вище спеціальними школами-інтернатами міста Києва. Студенти мали змогу протягом навчання зустрічатись із педагогами і вихованцями цих закладів, провести серію суботників із благоустрою території навчального закладу, організувати спільно із дітьми концерти до свят та провести цілу низку інших заходів, що мали значний виховний та соціальний ефект як для учнів, так і для майбутніх дефектологів. Дізнавшись про те, що в Дарницькому районі працює школа «Життя» для аутичних дітей, перший заклад даного типу в Україні, організований педагогом М. В. Щибрик, ми встановили з цим колективом партнерські зв'язки. З великим інтересом студенти зустрічались із педагогами цієї школи та науковими співробітниками Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, які розповіли про роботу навчального закладу, прокоментували ряд відеофільмів, присвячених вивченню проблем аутизму у Великій Британії та в інших країнах світу.

Професійне становлення психолога буде успішним лише за умови постійної праці в сфері самоосвіти. З цією метою, спираючись на практичний досвід дефектологічної вищої школи, ми склали алгоритми з конкретних тем або по всьому курсу, виконання яких пов'язане з вивченням додаткової літератури, з критичним аналізом періодики, роботою з конспектом лекцій. Виокремлені блоки концентрують провідні педагогічні ідеї, поняття, положення процесу розвитку психолого-педагогічної науки, методики наукового дослідження, зміст яких повинен бути самостійно засвоєний майбутніми нашими колегами в різноманітних формах активного навчання [1].

Як свідчить досвід, одним із перспективних напрямів науково-дослідної

роботи студентів є історико-педагогічні дослідження у сфері вітчизняної та зарубіжної дефектологічної науки та практики. Орієнтиром для подібної історичної розвідки є підготовка кафедрою психокорекційної педагогіки двох видань книги «Внесок викладачів кафедри психокорекційної педагогіки у розвиток вітчизняної корекційної освіти» (Київ, 2012 і 2014 роки). Цінність зазначеного наукового доробку полягає насамперед у збереженні інформації про дефектологів різних часів прийдешнім поколінням наших колег.

Результатом ефективної діяльності студентів в науковому об'єднанні кафедри спеціальної психології і медицини стало те, що його випускниця М. В. Федоренко (науковий керівник академік В. М. Синьов) нещодавно стала кандидатом психологічних наук, й ціла плеяда кращих вихованців кафедри плідно розробляє питання спеціальної психології в межах своїх дисертаційних досліджень.

Планом діяльності наукового колективу студентів передбачається розробка цілого ряду питань, пов'язаних із психолого-педагогічними аспектами діяльності дитячих закладів, досвід роботи яких зараз нами інтенсивно вивчається.

Загальновідомо, що рівень сформованості професійної готовності майбутнього педагога і психолога підвищиться, коли ще на етапі навчання у виші він буде мати змогу передати знання про свою професію учнівській молоді. На підтвердження цього свідчить досвід роботи нашого ВНЗ у питаннях налагодження профорієнтаційної роботи в масових загальноосвітніх школах. Враховуючи вікові особливості учнів масової загальноосвітньої школи, майбутні дефектологи передусім ставили перед собою мету вмотивувати та викликати у молоді інтерес і повагу до діяльності працівників спеціальних закладів освіти різного типу.

Враховуючи складну сучасну соціально-економічну та демографічну ситуацію ми прагнемо в профорієнтаційній роботі з абітурієнтами визначити пріоритетні завдання співпраці, а саме: розвиток інтересу до професії дефектолога; надання допомоги вихованцеві у вивченні та оцінці власних біопсихічних властивостей та моральних якостей з точки зору вимог майбутньої професії; формування відповідних комунікативних, організаторських,

дидактичних та інших якостей, необхідних вчителю чи психологові спеціальної школи й спеціального дошкільного закладу освіти; формування уміння орієнтуватися у різноманітних навчальних психолого-педагогічних ситуаціях і знаходити альтернативні шляхи їх вирішення; зміцнення мотивації в необхідності вибору активного суспільного життя, подолання стереотипів поведінки, потяг до нового; залучення до початкової профорієнтаційної та педагогічної роботи за місцем навчання та проживання учнів тощо.

Для реалізації цих завдань було б доцільно розробити психолого-педагогічну програму «Професійна орієнтація до професії корекційного педагога і спеціального психолога». До неї варто включити дотичну інформацію із різних галузей людинознавчої сфери знань. Оптимальним, на наш погляд, варіантом організації профорієнтаційної роботи майбутніх наших колег мають бути бесіда та дискусія. Адже, саме вміла, з педагогічної точки зору дискусія сприяє розвитку інтересу до знань, відточенню логіки і доказовості суджень, що становлять першооснову професійного становлення майбутнього дефектолога.

Зазвичай педагоги профілюючих кафедр мають позитивний досвід проведення занять із учнями старших класів у формі навчальних екскурсій у межах університетських «Днів відкритих дверей».

Окрім того, досвід майбутніх дефектологів із організації творчих та науково-практичних контактів із різноманітними

спеціальними закладами освіти був широко висвітлений у цілій низці публікацій викладачів та студентів на сторінках різноманітних психолого-педагогічних видань. Принагідно зазначимо, що долучення студентів-психологів до «спроб пера» є вкрай необхідним елементом професійного становлення фахівця. Особливим етапом у становленні професіоналізму студента є безпосередня участь у традиційних конференціях молодих вчених. Досвід студентських дефектологічних конференцій НПУ імені М. П. Драгоманова широко популяризується як вітчизняними колегами, так і нашими зарубіжними партнерами.

Здійснена нами спроба проаналізувати стан та перспективи розвитку позааудиторної роботи майбутніх дефектологів дає нам підстави зробити певні **висновки**, що в системі дефектологічної освіти накопичений значний позитивний досвід організації позааудиторного життя студентської молоді. Науково-педагогічні колективи, які здійснюють підготовку корекційних педагогів і спеціальних психологів тримають у полі зору своєї професійної уваги всі різнопланові аспекти виховання майбутніх колег в позааудиторний час.

Вважаємо, що **перспективою** подальшого наукового пошуку може стати розробка методології та методики позааудиторної роботи в тісному узгодженні із навчальним процесом сучасної вищої педагогічної школи. Особливе місце у цьому процесі має відводитися вивченню кращих зразків зарубіжного досвіду підготовки фахівців для всіх ланок корекційної освіти.

Література

1. Бойко-Бузьіль Ю. Ю., Горбенко С. Л., Куценко І. В. та ін. Методика викладання психології у вищій школі: навч. посібник – К.: Атіка, 2012. – 272 с.
2. Синьов В. М. Основи теорії виховання: навч. посіб. [для студ., курсантів, вчителів] / Синьов В. М., Пометун О. І., Кривуша В. І. / Наук. ред. В. М. Синьов. – К.: КІВС, 2000. – 140 с.

References

1. Boyko-Buzyl U.U., Horbenko S. L., Kuschenko I. V. та in. Metodyka vykladyannia psychologii u vyschii shkoli: navch. posibnyk – K.: Atika, 2012. – 272 s.
2. Syniov V.M. Osnovy teorii vyhovannia: navch. posib. [dlia stud., kursantiv, vchyteliv] / Syniov V.M., Pometun O.I., Kryvusha V.I. / Nauk. red. V.M. Syniov. – K.: KIVS, 2000. – 140 s.

Супрун Д. М. Позааудиторна робота вищої школи як складова підготовки психологів в галузі спеціальної освіти

В статті представлені нові підходи до організації позааудиторної роботи у вищій педагогічній школі в контексті підготовки майбутніх спеціальних психологів. Розглядається проблема модернізації і підготовки кваліфікованих спеціалістів у галузі спеціальної психології для роботи в нових умовах спеціальної освітньої системи. Розкрито форми, методи та засоби, зазначено основні етапи позааудиторної діяльності вищого навчального педагогічного закладу освіти. Закцентовано увагу на професійній спрямованості позааудиторної роботи студентів-дефектологів. Обгрунтована необхідність виваженої послідовної її трансформації на різних рівнях. Визначені основні напрямки її удосконалення (реформування). Намічено основні тенденції процесу розвитку корекційної освіти загалом і для Інституту корекційної педагогіки та психології зокрема.

Розкрито перспективи розвитку позааудиторного життя в системі підготовки сучасних корекційних психологів на кафедрі спеціальної психології і медицини та всього Інституту корекційної педагогіки і психології НПУ імені М. П. Драгоманова в цілому.

Ключові слова: вища школа, позааудиторна робота, корекційна освіта, спеціальна психологія, методологія, методика.

Супрун Д. Н. Внеаудиторная работа высшей школы как составляющая подготовки психологов в отрасли специального образования

В статье представлены новые подходы к организации внеаудиторной работы в высшей педагогической школе в контексте подготовки будущих специальных психологов. Рассматривается проблема модернизации и подготовки квалифицированных специалистов в области специальной психологии для работы в новых условиях специальной образовательной системы. Раскрыты формы, методы и средства, определены основные этапы внеаудиторной деятельности высшего педагогического учебного заведения. Акцентировано внимание на профессиональной направленности внеаудиторной работы студентов-дефектологов. Обоснована необходимость взвешенной последовательной её трансформации на разных уровнях. Определены основные направления совершенствования (реформирования). Намечены основные тенденции процесса развития коррекционного образования в целом и для Института коррекционной педагогики и психологии в частности. Раскрыты перспективы развития внеаудиторной жизни в системе подготовки современных психологов на кафедре специальной психологии и медицины и всего Института коррекционной педагогики и психологии НПУ имени М. П. Драгоманова в целом.

Ключевые слова: высшая школа, внеаудиторная работа, коррекционное образование, специальная психология, методология, методика.

Suprun D. Extracurricular work of high school as a part of psychologists' training in the field of special education

The article presents a new approach to the organization of extracurricular work in high pedagogical school in the context of future special psychologists' training. The problem of modernization and training of qualified specialists in the field of special psychology to work under the new conditions of the special education system is overviewed. Forms, methods and facilities, the basic stages of the extracurricular activities of higher educational establishments are disclosed. The attention is focused on the professional orientation of students-defectologists' extracurricular work. The necessity of a balanced sequential of its transformation at different levels is substantiated. The basic directions of its perfection (reformation) are determined. It outlined the main trends in the development process of correctional education in general and for the Institute of Correctional Pedagogy and Psychology in particular. Disclosed prospects of extracurricular life in the training of contemporary psychology in the department of special psychology and medicine and in Institute of Correctional Pedagogy and Psychology of National Pedagogical Dragomanov University as a whole.

Keywords: high school, extracurricular work, correctional education, special psychology, methodology, methods.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2016 р.

Статтю прийнято до друку 20.02.2016 р.

Рецензент: д.п.н., акад. Синьов В.М.

УДК 376-056,264:81'233

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ВИВЧЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ВАДАМИ ПИСЬМА ТА З НОРМАЛЬНИМ МОВЛЕННЄВИМ РОЗВИТКОМ

Тенцер Л.В., vitten73@mail.ru

Аналіз сучасних досліджень вітчизняних та зарубіжних авторів засвідчує зростання інтересу науковців до проблеми діагностики та корекції порушень писемного мовлення у молодших школярів із різними психофізичними вадами (О.М.Корнєв, Р.І.Лалаєва, В.В.Тарасун, І.В.Прищєпова, Е.А.Данілавічюте, Н.В.Черєдніченко, А.М.Голуб, З.П.Прищєпа, Т.В.Пічугіна) [1].

Нажаль, відзначається негативна тенденція щодо зростання кількості дітей із порушеннями письма та читання. Саме це стало підставою для організації

констатувального діагностичного етапу нашого дослідження, метою якого було: визначення етіології, симптоматики та механізмів порушень письма у молодших школярів, що відвідують логопедичний пункт при масовій загальноосвітній школі, з'ясування ступеня їх прояву, характеру, типу порушення.

Для досягнення означеної мети передбачалось вирішити наступні завдання:

1) визначити стан сформованості різних видів письма з метою виявлення типових патологічних помилок у молодших школярів,